

גדולה ירידת גשמים

דברים רבה ז ז

מעשה בעובד כוכבים אחד ששאל את רבן יוחנן בן זכאי: אמר לו: אנו יש לנו מועדות ואתם יש לכם מועדות. אנו יש לנו קלנדה, סטורנליה וקרטיסיס¹, ואתם יש לכם פסח עצרת וסוכות. איזה יום שאנו ואתם שמחים? אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: זה יום ירידת גשמים. מניין? שנאמר: "לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו" (תהלים סה יד). מה כתיב אחריו? "מזמור הריעו לה' כל הארץ" (תהלים סו א).² – "כהנים, לויים ישראל" לא נאמר, אלא: "כל הארץ".³

תענית דף ז עמוד א

אמר רב יהודה: גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה, שנאמר: "יערוף כמטר לקחיי", ואין לקח אלא תורה, שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו". רבא אמר: יותר מיום שניתנה בו תורה, שנאמר: "יערוף כמטר לקחיי", מי נתלה במי? - הוי אומר: קטן נתלה בגדול.⁴

מדרש תהלים (בובר) מזמור קיז

אמר ר' תנחום בר חייה גדולה ירידת גשמים ממתן תורה, שמתן תורה שמחה לישראל, וירידת גשמים שמחה לכל העולם, לבהמה ולחיה ולעופות, שנאמר: "פְקֹדֶת הָאָרֶץ וּתְשֻׁקָהּ רַבַּת תַּעֲשֶׂרָנָה" (תהלים סה ז).⁵

תענית דף ח עמוד ב

גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו, שנאמר: "תלמיה רווה נחת גדודיה" (תהלים סה יא).⁶

מסכת ברכות דף לג עמוד א

¹ ראה גמרא עבודה זרה פרק א משנה ג: "ואלו אידיהן של גויים: קלנדה וטורנורה וקרטיסיס". ראה קהתי שם. וכולם חגי הרומאים: קלנדה – Calendae (Calendar) ראש חודש, סטורנליה – Saturnalia חג ראש השנה שחל ב-17 בדצמבר, קרטיסיס או קרטוסיס, יום עליית רומא לשלטון, היום בו כבש אבגוסטוס קיסר את אלכסנדריה (1 באוגוסט 30). הכל לקוח מפרוש א. א. הלוי על דברים רבה.

² ראה שם סמיכות סוף פרק סה ותחילת פרק סו. פרק סה עוסק הרבה בגשם: "פקדת ארץ ותשוקקה, רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים וכו'", פסוק שנראה להלן. ראה שם. מקבילה למדרש זה נמצאת בבראשית רבה יג ו (ושם ר' יהושע בן קרחה במקום רבן יוחנן בן זכאי) בהקשר עם בריאת העולם: "ואד יעלה מן הארץ... כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ" וכו'. וכאן בדברים רבה המדרש הוא על הפסוק בדברים כח יב: "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארץך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלויית גוים רבים ואתה לא תלונה". לכך יש משמעות חשובה. כי בפסוק יש הבחנה בין הגויים לישראל, בעקבות הגשם והרווחה הכלכלית יתקיים: "והלויית גויים רבים ואתה לא תלונה". בא המדרש ומטשטש את ההבדל, בפרט, כך נראה, לגבי אותם גויים שגרים יחד איתנו בארץ. ברכת הגשם היא על "כל הארץ". ראה בבא בתרא כה ע"ב: "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתם - גשמים יורדין מאוצר טוב, בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתם - אין גשמים יורדין מאוצר טוב". וזה אולי גם נפקא מיניה להלכה כפי שנראה בהמשך.

³ השווה עם גמרא בבא קמא דף לח ע"א: "תניא רבי מאיר אומר: מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול? תלמוד לומר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח ה) - כוהנים ולוויים וישראלים לא נאמר, אלא אדם. הא למדת, שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול". ראה דברינו **צלם אלהים** בפרשת בראשית. ועל ההשוואה בין גשם לתורה, נראה בהמשך.

⁴ התורה (הקטן) נתלית במטר (הגדול). אבל נראה שמדרש מכילתא לא כל כך אוהב את דברי רבא וטוען שזה רק דרך משל ומליצה: "אתה אומר: אריה שאג מי לא יירא ה' אלקים דבר מי לא ינבא (עמוס ג ח) - אפשר לבריותיו כמותו? אלא משמיעין את האוזן מה שיכולה לשמוע. כיוצא בו אתה אומר: יערוף כמטר לקחי - אפשר שהגשמים גדולים מן התורה שהוא מושלה בהן? אלא משמיעין את האוזן מה שיכולה לשמוע" (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יט פסוק יח). יש כאן עניין דרשני כללי ועקרוני: לעולם אין המשל יכול להיות "גדול" מהנמשל. האם ייתכן שרבא שהוא אמורא, לא הכיר את מדרש התנאים מכילתא דרשב"י?

⁵ כרגיל בציטוטי פסוקים במדרש, יש לקרוא שם עד הסוף. ראה פסוק זה במלואו והמשך הפסוקים שם עד סוף הפרק: "פְקֹדֶת הָאָרֶץ וּתְשֻׁקָהּ רַבַּת תַּעֲשֶׂרָנָה פֶּלַג אֱלֹהִים מֵלֵא מִים תִּכְיֶנּוּ דָגָנָם כִּי־כֵן תִּכְיֶנָּה: תִּלְמִיָּהּ רוּחַ נְחַת גְּדוּדֶיהָ בְּרִבְבֵיבִים תִּמְגַּנֶּה צִמְחָהּ תִּבְרַךְ: עֲשֶׂרֶת שָׁנַת טוֹבֶתֶךָ וּמַעֲגָלֶיךָ יִרְעִפוּן דָּשֵׁן: יִרְעִפוּ נְאוֹת מִדְּבַר וְגִיל גְּבְעוֹת תַּחְגְּרָנָה: לְבָשׁוּ כְרִים הַצֵּאן וְעִמְקִים יַעֲטֹפְרֵבְר יִתְרוֹעְעוּ אֲפִי יִשְׁרָיִר". נחזור למדרש. מדרש זה יכול אולי לפשר בין שתי הדעות הנ"ל. אין כאן השוואה ערכית (אנכית) עם התורה – מה עדיף חומר או רוח - אלא השוואה פשוטה ומציאותית (רוחבית), לקח התורה 'עורף' (יורד) כמו המטר. ועדיין, אי אפשר לחלוק על כך שמהמטר נהנים כולם ולא רק עם ישראל ובוודאי לא רק תלמידי חכמים שבו. אולי מכאן דרש חדש ל"יערוף כמטר לקחי" שלעתיד לבוא גם התורה תהיה אוניברסלית ורחבה לכל האנושות כמו המטר. ראה דברינו בפרשת יתרו **תורה לאומית מול תורה אוניברסלית**.

⁶ אנחנו עדיין בתהלים פרק סה. פשט הפסוק מדבר על הגשם המרווה את האדמה ומשנה את פניה. "גדודיה" הם התלמים והחריצים, או הגבשושיות והתלים (ראה דעת מקרא). אבל פשט זה לא ימנע מהדרשן לחשוב על גדודי המלחמה – הגייסות – שבימות הגשמים אולי נלחמים קצת פחות וגם זו לטובה ...

מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים⁷ ... מאי טעמא? אמר רב יוסף: מתוך ששקולה כתחיית המתים, לפיכך קבעוה בתחיית המתים.⁸

תענית דף ב עמוד א

אמר רבי יוחנן: שלשה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים.⁹

בראשית רבה פרשה יג

"כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ" - מזכיר שם מלא על עולם מלא.¹⁰ א"ר חלפאי: כשם שהוא מזכיר שם מלא על עולם מלא, כך הוא מזכיר שם מלא בירידת גשמים. אמר ר' שמעון בר יוחאי: שלושה דברים שקולים זה בזה, ואלו הם: ארץ, אדם ומטר ... שאם אין ארץ אין מטר ואם אין מטר אין ארץ ואם אין שניהם אין אדם.

אמר ר' הושעיה: קשה היא גבורת גשמים שהיא שקולה כנגד כל מעשה בראשית. "ואדם אין לעבוד את האדמה" - ואדם אין להעביד את הבריות להקב"ה, כאלהיה וכחוני המעגל.¹¹

מסכת ברכות דף נט עמוד ב

משנה: על הגשמים אומר ברוך הטוב והמטיב ...

גמרא: אימתי מברכים על הגשמים? – משיצא חתן לקראת כלה¹² ... מאי מברכין? אמר רב יהודה: מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו. ורבי יוחנן מסיים בה הכי: אילו פיננו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו... ברוך אתה ה' רוב ההודאות ... אמר רבא: אימא: האל ההודאות.¹³

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכא

(א) אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים, מברכים עליהם אף ע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה. משירדו כ"כ שרבו על הארץ שיעלו (עליהם) אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה.

הגה: ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים, משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרין כל כך.¹⁴
(ב) ומה מברך? אם אין לו שדה אומר: מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ואילו פיננו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו, וחותרם: ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות; ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר, מברך הטוב והמטיב; ואם אין לו שותף בשדה מברך שהחיינו.¹⁵

מסכת תענית פרק ג משנה ט

⁷ בברכה השנייה של תפילת שמונה עשרה, גבורות: אתה גיבור לעולם ה' מחיה מתים אתה רב להושיע, משיב הרוח ומוריד הגשם. ראה בירושלמי תענית פרק א דף סג ה"א: "א"ר יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר אמ' לו רבי אליעזר אף הוא אינו או' אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו בעונתן הן חביבין כתחיית המתים".

⁸ בדומה להשוואה עם התורה לעיל, כך גם כאן, יש לנו דעה קיצונית יותר, ראה תענית ז ע"א: "אמר רבי אבהו: גדול יום הגשמים מתחיית המתים, דאילו תחיית המתים לצדיקים, ואילו גשמים - בין לצדיקים בין לרשעים".

⁹ "חיה" היא היולדת. שלושה מפתחות אלה מקיפים את כל חיי האדם: הלידה מצד אחד, המיתה מצד שני והגשם באמצע.

¹⁰ שם מלא – ה' אלהים, שם הוי"ה ושם אדנות. כמו "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

¹¹ שידעו להתפלל על הגשם. ועל מתפללי גשם אחרים, כגון אבא חלקיה, ר' חנינא בן דוסא, מלמדי תינוקות, עושי קידוש ברבים ועוד ראה תענית פרק שלישי, בפרט דף כד שם. ראה דברינו [תפילות לגשם במקרא ותפילות לגשם במדרש](#), בשמיני עצרת.

¹² מה היא כמות הגשם שירדה שראוי לברך עליה? ראה רש"י ושטיינזלץ שם ובראשית רבה יג יג. ואלה ה"אבעבועות" שלהלן.

¹³ והירושלמי ברכות פרק ט הלכה ב מציע נוסח נוסף: "מברך על ירידת גשמים יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרומם שמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת ממנימען זו מזו ... ולא עוד אלא שהוא מורידן במידה ... ר' יוסי בר יעקב ... נחת מיטרא ושמע קליה. אמר: אלף אלפין וריבין ריבון חייבין להודות לשמך מלכנו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים".

הפתרון לנוסחאות שונות אלה הוא בהבדלים מעשיים, כגון בין מי ששמע שירד גשם ומי שראה במו עיניו, או בין מי שיש לו קרקע ובין מי שאין לו ועוד, כפי שנראה בהמשך להלכה. וברא"ש ברכות פרק ט סימן טז יש דיון לגבי ברכה על קנייה של דבר חדש ששמח בקנייתו אבל עדיין לא השתמש בו. והוא משווה זאת עם ברכת ההודיה על הגשם שעיקר ההנאה באה רק מאוחר יותר, ואלה דבריו: "וגם משמע בירושלמי דבשעת קנייה יש לו לברך. אע"פ שעדיין לא נשתמש בהם שאין הברכה אלא על שמחת הלב שהוא שמח בקנייתו, כדרך שמברכים על הגשמים בשעת ירידתן אע"פ שאין הנאתן ניכרת מיד".

¹⁴ אז אולי מששבנו לארצנו אשר צריכה לגשמים, צריך לחזור ולשנן ברכות אלה שנדמה שאינן מורגלות בפנינו.

¹⁵ וכן הוא ברמב"ם הלכות ברכות י ה ושם מסיים: "ברוך אתה יי' אל רוב ההודאות והתשבחות".

מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות. אמר להם רבי טרפון : צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.¹⁶

**שבת שלום וחורף טוב
מחלקי המים**

---

¹⁶ אז מה לנו פשוט מלקחת ספר תהלים ולקרוא בו את הלל הגדול בפרק קלו: "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ... הודו לאדוני האדונים ... לרוקע הארץ על המים ... נותן לחם לכל בשר ... כי לעולם חסדו". אבל להלכה נראה שזה רק אם ירד הגשם באמצע התענית והפסיקו להתענות. ראה בית יוסף אורח חיים סימן תקעה.